

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจกระบวนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในตำบลแม่ต๋าน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ กับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย พ.ศ. 2547 และเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) โดยใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - structured selection interview) ตามรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 องค์ประกอบของกรมอนามัย พ.ศ. 2547 เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) นำเสนอผลการศึกษาเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋าน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย พ.ศ. 2547

ส่วนที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋าน

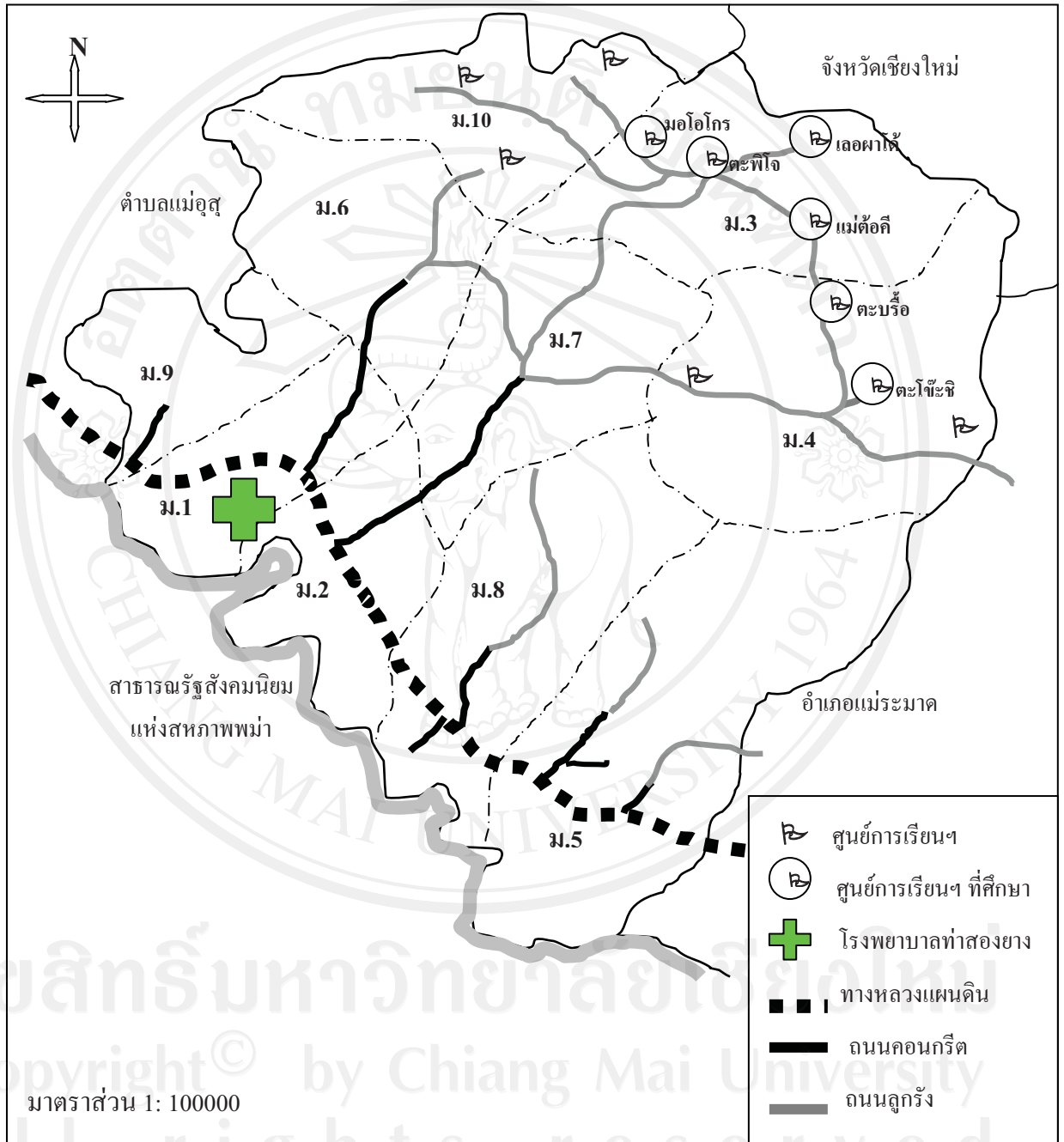
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

การคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ที่ใช้ในการศึกษาโดยคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มีการคมนาคมสะดวกสามารถเข้าถึงได้สะดวกในช่วงที่ทำการเก็บข้อมูลได้จำนวน 6 ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่

1. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่ด้อคี หมู่ที่ 3
2. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านเลอผาใต้ หมู่ที่ 3
3. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านมอโองโกร หมู่ที่ 3
4. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านตะโงะซี หมู่ที่ 4
5. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านตะบรีอโฮ่ย หมู่ที่ 4
6. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านตะพิโจ หมู่ที่ 4

ส่วนศูนย์การเรียนรู้ฯ อื่นๆ ที่ไม่คัดเลือกเนื่องจากเป็นศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่อยู่ไกล การเดินทางเข้าถึงลำบากทำให้ยากต่อการเก็บข้อมูลดังแสดงได้จากรูปที่ 2

รูปที่ 2 แผนที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋่านที่ทำการศึกษ

ที่มา : การสำรวจข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋่าน ณ เดือน
มกราคม 2552

สำหรับผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้มี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. ครูนิเทศก์ 2 คน เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี ซึ่งทำหน้าที่นิเทศติดตาม ประเมินผลและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในด้านต่างๆ เป็นที่ปรึกษาช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ฯ พัฒนาคุณภาพของครู จัดทำแผนการปฏิบัติงาน และสรุปผลการดำเนินงาน ร่วมประเมินผลการเรียนและการจบหลักสูตรของผู้เรียน เป็นผู้ประสานงานระหว่างศูนย์การเรียนรู้ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกลุ่มบ้านที่รับผิดชอบ โดยครูนิเทศก์คนที่ 1 รับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านแม่ต๋อนี ศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านเลอผาใต้ ศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านตะโงะจิและศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านตะบรีอโห้ย ครูนิเทศก์คนที่ 2 รับผิดชอบศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านตะพิโจและศูนย์การเรียนรู้ฯ บ้านมอโอโกร ครูนิเทศก์มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นครูนิเทศก์ 2-5 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี

2. ครูผู้สอนประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในตำบลแม่ต๋อน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ศูนย์การเรียนรู้ละ 1 คน โดยเลือกตามเกณฑ์ดังนี้ คือมีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 1 ปีและยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล จำนวน 6 คน เป็นชาย 4 คน หญิง 2 คน มีอายุระหว่าง 20 - 40 ปี มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 คน อนุปริญญา 1 คนและปริญญาตรี 1 คน มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 5 ปี 2 คน มากกว่า 5 ปี 4 คน

3. ผู้ปกครองนักเรียนของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในตำบลแม่ต๋อน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จากศูนย์การเรียนรู้ละ 1 คน โดยเลือกตามเกณฑ์ดังนี้ คือ อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ตั้งศูนย์การเรียนรู้ฯ สามารถสื่อสารภาษาไทยได้เข้าใจและยินดีให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล จำนวน 6 คน เป็นชายทั้ง 6 คน อายุระหว่าง 20 - 40 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 4 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 1 คน มัธยมศึกษาตอนปลาย 1 คน

ส่วนที่ 2 การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋อน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

1. นโยบายสุขภาพของโรงเรียน (School Policies)

1.1 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในตำบลแม่ต๋อน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก มีนโยบายการดำเนินงานหลักที่ต้องดำเนินงานเป็นนโยบายที่กำหนดโดยสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและ นโยบายตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งมี 7 โครงการ ได้แก่

1)โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน 2)โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน 3) โครงการส่งเสริมภาวะโภชนาการและสุขภาพอนามัยแม่และเด็กในถิ่นทุรกันดาร 4)โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา 5) โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6)โครงการส่งเสริมสหกรณ์ 7)โครงการส่งเสริมอาชีพในชุมชน ในการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การเรียนรู้ฯ มีนโยบายในการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ใช้ในการจัดการศึกษา

การถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติมีการประชุมครูประจำเดือนทุกเดือนในอาทิตย์แรกของเดือน โดยมีการชี้แจงนโยบาย แนวทางการทำงานให้กับครูทุกคนทราบ แล้วครูนิเทศก์และครูผู้สอนประจำศูนย์การเรียนรู้ฯ ในแต่ละกลุ่มก็มีการประชุมเพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกันเพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในบางแผนงาน โครงการก็มีการจัดอบรมให้กับครูนิเทศก์และครูผู้สอนเพื่อชี้แจงและพัฒนาศักยภาพครูในการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการตามนโยบายที่ได้รับมอบหมาย โดยแผนงานโครงการด้านส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีทั้งแผนงานโครงการที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ และแผนงานโครงการที่ดำเนินงานร่วมกับชุมชน บางโครงการที่ดำเนินงานร่วมกันเป็นกลุ่มบ้าน เช่น โครงการชุมชนน่าอยู่หมู่บ้านสะอาด โครงการกีฬาต้านยาเสพติด โครงการแข่งขันกีฬาภายในกลุ่มบ้าน โครงการเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการส่งเสริมการเรียนรู้กฎจราจรเบื้องต้น โครงการเรียนรู้เรื่องยาเสพติด โครงการป้องกันโรคไข้มาลาเรีย โครงการส่งเสริมสุขภาพดีมีสุข โครงการเกษตรครบวงจร เป็นต้น

“...นโยบายส่งเสริมสุขภาพที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ดำเนินงานมีหลากหลาย และมาจากหลายๆ หน่วยงานให้ดำเนินการแต่ถ้าหลักๆ ก็จะมีนโยบายจากสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและนโยบายนโยบายตามโครงการพระราชดำริฯ เช่น โครงการ กพด. (โครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร)... ในการทำงานทุกๆ อย่างจะเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม... (ครูนิเทศก์คนที่ 1)

“...มีการประชุมครูผู้สอนทุกเดือน ครูทุกคนต้องลงมาประชุมพร้อมกันที่อำเภอในสัปดาห์ที่ 1 ของเดือนซึ่ง ผอ. จะมีเรื่องแจ้งและชี้แจงนโยบายการทำงานต่างๆ ให้ครูทราบรวมถึงติดตามงานต่างๆ ด้วย ...หลังจากประชุมเสร็จครูนิเทศก์จะประชุมครูในกลุ่มที่รับผิดชอบต่อเพื่อวางแผนการดำเนินงานในแต่ละเดือน...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

1.2 ครูผู้สอน นโยบายส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้ดำเนินการ ไม่มีการจัดทำนโยบายด้านส่งเสริมสุขภาพอย่างชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษรแต่มีแผนงาน โครงการตามนโยบายสำนักส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยและ นโยบายตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่น ทุรกันดารตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เป็นแนวทางในการดำเนินงาน เช่น นโยบายด้านการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพของนักเรียน ด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการ เจริญเติบโตของเด็ก ด้านการเฝ้าระวังโภชนาการเด็กและโภชนาการที่ถูกละเลย ด้านการดูแล สุขภาพหญิงตั้งครรภ์ ด้านการส่งเสริมการออกกำลังกาย นโยบายส่งเสริมกีฬาด้านยาเสพติดของ รัฐบาล ด้านการเฝ้าระวังและควบคุมโรคในศูนย์การเรียนรู้ฯ และในชุมชน แต่ก็มีหลายๆ กิจกรรมที่ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานโดยศูนย์การเรียนรู้ฯ จะมีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่ง ประกอบไปด้วยครู นักเรียน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากชาวบ้านประมาณ 8 - 10 คน มีครูเป็นกรรมการ และเลขานุการ คณะกรรมการมีหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งรวมถึงการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ใช้การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ แยกต่างหาก ในการถ่ายทอดนโยบายหรือแจ้งกิจกรรมต่างๆ ครูจะแจ้งผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้าน ในเวทีการ ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านซึ่งจะมีการประชุมทุกเดือนเพื่อชี้แจงนโยบายการดำเนินงานของ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ขอความร่วมมือ ขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมต่างๆ ซึ่งก็ ได้รับความร่วมมือจากแกนนำและชาวบ้านเป็นอย่างดีทุกครั้ง

“...นโยบายส่งเสริมสุขภาพที่ทำในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีเยอะครับ หลายเรื่อง แต่ถ้านโยบายหลักๆ ก็จะเป็นนโยบายของ กศน.และนโยบายตาม โครงการตามพระราชดำริฯ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการชุมชนนำอยู่หมู่บ้านสะอาด เยอะเลยครับ...นโยบายด้านส่งเสริม สุขภาพที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งขึ้นเองนี่ยังไม่มีครับ...คณะกรรมการส่งเสริม สุขภาพไม่มีครับ มีแต่คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ และคณะกรรมการ หมู่บ้านที่เข้ามาช่วยงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ...(ครูผู้สอนคนที่ 6)

“...มีกำหนดประชุมหมู่บ้านผู้เดือนครบ เมื่อผู้ใหญ่บ้านปีจากกำหนดประชุมกำหนดผู้ใหญ่บ้านที่อำเภอจากมีกำหนดประชุมลูกบ้าน แล้วก็ต้องประชุม โดยผู้เดียวเลยครบ ก่อจี้โอกาสนี้ละครบแจ้งเรื่องต่างๆ ของโฮงเฮือน ชื่อชาวบ้านผู้ และขอความร่วมมือชาวบ้าน ผู้เดียวบ้านก็ชื่อความร่วมมือจัดคืนะครบ ป็น้องจาวบ้านเป็นเจ้าครุณะครบ...บางเตี้ยก่อนประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ บางเตี้ยก็ประชุมที่โฮงเฮือนแล้วแต่สะดวกกว่าคับ...” (ครูผู้สอนคนที่ 2)

1.3 ผู้ปกครอง ผู้ปกครองไม่ทราบว่าศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีนโยบายการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ หรือไม่ อย่างไร ที่ผ่านมามีเรื่องต่างๆ แจ้งทางเสียงตามสาย ผ่านการประชุมหมู่บ้าน และมีการขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการร่วมกิจกรรม บางครั้งก็มีการประชุมขอความคิดเห็นจากชาวบ้านในการแผนการทำงานร่วมกันในกิจกรรมต่างๆ

“...ครูจะมีเรื่องมาแจ้งตลอด มีเรื่องขอความร่วมมือชาวบ้านในที่ประชุมทุกเดือนเลย บางครั้งมีโครงการด่วนก็มาหาที่บ้านนัดผู้ปกครองกับผู้นำชุมชนประชุมเพื่อขอความร่วมมือ ให้ช่วยกันคิดช่วยกันทำอย่างนี้หนา... (ผู้ปกครองคนที่ 1)

สรุปด้านนโยบายส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ในตำบลแม่ต๋าน อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ไม่มีการจัดทำนโยบายส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่มีนโยบายด้านส่งเสริมสุขภาพที่กำหนดมาจากสำนักส่งเสริมการศึกษาครอบครัวและการศึกษาตามอัธยาศัย และนโยบายตามโครงการตามพระราชดำริฯ เช่น นโยบายด้านเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพนักเรียน นโยบายด้านพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามหลักสุขบัญญัติแห่งชาติ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็ก ด้านการเฝ้าระวังโภชนาการเด็กและโภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ ด้านการป้องกันปัญหาเสพติด ด้านการเฝ้าระวังและควบคุมโรค ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านการศึกษา ด้านสุขภาพหญิงตั้งครรภ์ ด้านการส่งเสริมอาชีพ ในส่วนของคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ ก็ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ อย่างเป็นทางการแต่มีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งประกอบไปด้วยครู นักเรียน ผู้นำชุมชน ตัวแทนจากชาวบ้านประมาณ 8 - 10 คน มีหน้าที่ในการบริหารและพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้

๗ ในทุกๆ ด้าน ในการถ่ายทอดนโยบายส่งเสริมสุขภาพสู่การปฏิบัติ ศูนย์การเรียนรู้ฯ ตำบลแม่ต๋านมีการถ่ายทอดนโยบายโดยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าสองยางจะชี้แจงนโยบายและแนวทางการดำเนินงานให้กับครูนิเทศก์และครูผู้สอนผ่านการประชุมครูประจำเดือนซึ่งมีการประชุมทุกเดือน ในการถ่ายทอดนโยบายสู่ชุมชนมีการถ่ายทอดผ่านเสียงตามสายในหมู่บ้าน ผ่านเวทีการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านและผ่านการประชุมคณะกรรมการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ฯ

2. การบริหารจัดการในโรงเรียน (School Management Practices)

2.1 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพที่กำหนดโดยผู้บริหารและโครงการพระราชดำริฯ เช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีน โครงการควบคุมโรคหนองพยาธิฯลฯ ส่วนแผนงาน/โครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่มีการจัดทำแผนโดยครูจะนำปัญหาในพื้นที่มาประชุมวางแผนงานร่วมกันแล้วจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา โดยทำร่วมกันทั้งอำเภอพื้นที่ไหนมีปัญหาเหมือนกันก็ทำโครงการเหมือนกัน เช่น โครงการควบคุมป้องกันโรคมาลาเรีย โครงการเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการให้ความรู้เรื่องกฎจราจรเบื้องต้น โดยแต่ละโครงการในการดำเนินงานจะเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน แล้วมีการติดตาม ประเมินผลงานและโครงการต่างๆ โดยครูนิเทศก์

“...โครงการส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินงานใน ศศช.ส่วนใหญ่เป็นโครงการตามแผน กพด.(พัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ) เช่นโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการน้ำดื่มเสริมไอโอดีน...มีโครงการที่ทำเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ซึ่งครูแต่ละศศช.จะเอาปัญหาของแต่ละหมู่บ้านมาคุยกันแล้วจัดทำโครงการร่วมกัน...” (ครูนิเทศก์คนที่ 1)

2.2 ครูผู้สอน แผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มี 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพ เช่น แผนการเฝ้าระวังภาวะโภชนาการเด็กนักเรียนโดยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงแก้ไขปัญหาสุขภาพ โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนโดยจัดน้ำดื่มผสมสารไอโอดีน การใช้เกลือไอโอดีน การตรวจโรคคอกพอกในเด็กนักเรียน 2) ด้านการส่งเสริมสุขภาพ เช่นโครงการเกษตรเพื่อ

อาหารกลางวัน มีการปลูกผักสวนครัว เลี้ยง ไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงหมูเพื่อนำมาประกอบเป็นอาหารกลางวันให้กับนักเรียนและยังเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้กับนักเรียนด้วย แผนงานส่งเสริมการออกกำลังกายและเล่นกีฬา 3) ด้านการปรับปรุงและแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น แผนงานการทำความสะอาดโรงเรียน โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยแผนงานด้านสุขภาพส่วนใหญ่เป็นแผนงาน/โครงการตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ ในการดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีแกนนำนักเรียนส่งเสริมสุขภาพแต่ใช้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง โดยรุ่นพี่จะช่วยครูตรวจสุขภาพรุ่นน้อง ช่วยสอนและคอยแนะนำรุ่นน้องในการดูแลสุขภาพ บางโครงการมีการดำเนินงานร่วมกับชุมชนโดยคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ แกนนำชุมชน ผู้ปกครอง นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น โครงการควบคุมโรคขาดสารไอโอดีนมีกิจกรรมน้ำดื่มผสมสารไอโอดีน ส่งเสริมให้คนในชุมชนใช้เกลือผสมไอโอดีนปรุงอาหารแทนเกลือเม็ด ส่วนแผนงาน/โครงการที่แก้ไขปัญหาในพื้นที่ตามแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เช่น โครงการควบคุมป้องกันโรคมalaria วัณโรค โครงการเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการให้ความรู้เรื่องยาเสพติด โครงการส่งเสริมสุขภาพดีมีสุข โครงการชุมชนนำอยู่หมู่บ้านสะอาด ซึ่งมีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานแต่ไม่ได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบในโครงการต่างๆ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ในส่วนของการประเมินโครงการก็จะมีการสรุปผลการดำเนินงานร่วมกันเสนอในที่ประชุมหมู่บ้าน

“...แผนงาน โครงการส่งเสริมสุขภาพก็มีหลายโครงการจะมีแผนงานด้านการเฝ้าระวังป้องกันโรค ด้านส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นแผนงานตามนโยบายและแผนที่ครูช่วยกันคิดขึ้น... ในการดำเนินงานไม่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบแต่ไม่ได้ตั้งเป็นคณะกรรมการอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร...ครูนิเทศก็มีการนิเทศ ติดตาม การดำเนินงานตามแผนงานต่างๆ เดือนละครั้ง... (ครูผู้สอนคนที่ 1)

สรุปด้านการบริหารจัดการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพที่ครอบคลุม 3 ด้านคือ 1) แผนงานที่เกี่ยวกับการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพ 2) แผนงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ 3) แผนงานปรับปรุงและแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยแผนงานส่งเสริมสุขภาพส่วนใหญ่เป็นแผนงานตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริฯ ที่กำหนดให้ดำเนินการ ยังขาดการวิเคราะห์ปัญหาและ

ระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น บุคลากรสาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น และ องค์กรต่างๆ แต่ในการดำเนินงานมีการเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ในส่วนของการจัดองค์กรรองรับแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการเปิดโอกาสให้นักเรียน ผู้ปกครอง และแกนนำชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานแต่ไม่มีการจัดตั้งคณะทำงานอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ไม่มีแกนนำนักเรียนส่งเสริมสุขภาพแต่มีการให้รุ่นพี่เป็นแกนนำดูแลรุ่นน้อง ในการนิเทศติดตามผลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ จะมีการลงพื้นที่นิเทศติดตามการดำเนินงาน โดยครูนิเทศก์เป็นประจำ ในบางแผนงาน/โครงการก็มีการสรุปและประเมินผลโครงการร่วมกันระหว่างครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และแกนนำชุมชน

3. โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน (School / Community Project)

3.1 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการดำเนินโครงการร่วมกับชุมชน เช่น โครงการทักษะชีวิตสุขภาพดีมีสุข โครงการป้องกันโรคมลาลาเรีย โครงการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างยั่งยืน โครงการจัดกิจกรรมเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โครงการชุมชนนำอยู่หมู่บ้านสะอาด ฯลฯ การดำเนินโครงการที่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

“...การดำเนินงานของโรงเรียนจะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นจุดเน้นในการดำเนินงานทุกๆ ด้านของโรงเรียนต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม ...ครูจะต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้าน เพราะว่าครูต้องอยู่กับชาวบ้านตลอดเวลา เวลาที่มีโครงการต่างๆ มาต้องมีการประชุมร่วมกับชาวบ้านให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพราะเป้าหมายคือให้ชาวบ้านเรียนรู้และพึ่งตนเอง...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

3.2 ครูผู้สอน การจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” จะเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมโดยในการจัดกิจกรรมต่างๆ ครูจะขอความร่วมมือและปรึกษาจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ และชาวบ้านในการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยใช้เวทีการประชุมประจำเดือนในการปรึกษาและวางแผนการทำงาน ขอความร่วมมือชาวบ้านในการจัด

กิจกรรมร่วมกัน เช่น กิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ การจัดงานวันแม่ งานวันพ่อ งานวันเด็กซึ่งแต่ละครั้งก็ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี การทำโครงการร่วมระหว่างศูนย์การเรียนรู้และชุมชนที่ชัดเจนคือโครงการชุมชนน่ายู่หมู่บ้านสะอาด โดยครูมีการประชุมชี้แจงนโยบายให้กับชาวบ้านทราบ มีการให้ความรู้เรื่องการรักษาความสะอาดบ้านและบริเวณบ้าน การสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม แล้วให้ชุมชนมีส่วนร่วมคิดและวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน แล้วลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาดโดยมีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำในการดำเนินงาน มีกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน เช่น การณรงค์ทำความสะอาดหมู่บ้าน การขุดร่องระบายน้ำ การจัดทำหลุมขยะประจำหมู่บ้าน การพัฒนาแหล่งน้ำ การออกกฏระเบียบของหมู่บ้านและมีการนิเทศและเยี่ยมบ้าน โดยครูนิเทศก์ ครูผู้สอน และผู้นำชุมชน การดำเนินงานร่วมกับชุมชนทำได้ดีเนื่องจากครูอาศัยอยู่ในชุมชนมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านทำให้ครูมีความสนิทสนมกับชาวบ้านและชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ให้เกียรติครู ทำให้การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ ที่ผ่านมามีความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี แต่ในขั้นตอนการร่วมวิเคราะห์ปัญหาการประชุมชาวบ้านเพื่อวางแผนการดำเนินงานพบว่าชาวบ้าน ส่วนใหญ่ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น

“...โครงการนี้โฮงเฮียนทำร่วมกับชาวบ้านดีเดี๋ยวก็มีโครงการชุมชนน่ายู่ หมู่บ้านสะอาดดีกำลังทำอยู่ตอนนี้แหละครับ กิจกรรมดีที่ทำก็จะมีก้านประชุมชาวบ้าน ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการนี้โฮงเฮียนโฮงเฮียนช่วยกันคิดว่า จะยะจะได้โฮงเฮียนสะอาด น่ายู่ ปลอดภัยจากเชื้อโรคต่างๆ มีก้านตั้งคณะกรรมการกันทำงาน ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ก้านพัฒนาลำห้วย ทำดีทั้งขยะประจำหมู่บ้าน....โครงการนี้มีก้านประเมินผล โดยครูนิเทศก์ แล้วก่อนมีการประชุมสรุปผลโครงการส่วนกันกับครูและผู้นำหมู่บ้าน...” (ครูผู้สอนคนที่ 4)

3.3 ผู้ปกครอง ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โดยครูจะขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการร่วมกิจกรรมกับศูนย์การเรียนรู้ เช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ช่วยสร้างรั้ว ปรับปรุงอาคารและสภาพแวดล้อม ร่วมกิจกรรมต่างๆ กับศูนย์การเรียนรู้ ถ้าครูขอความร่วมมือชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือด้วยดี โครงการที่ทำร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ โดยครูจะมีการชี้แจงและขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการดำเนินการ มีการประชุมวางแผนการทำงานร่วมกัน มีการทำงานร่วมกัน

“...ครูบอกว่าโรงเรียนเป็นของหมู่บ้าน เป็นของชาวบ้านทุกคน ทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษา ช่วยกันพัฒนาโรงเรียนให้สะอาด น่าอยู่...ครูขอความร่วมมือชาวบ้านร่วมกิจกรรม ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือดีทุกอย่าง...”
(ผู้ปกครองคนที่ 3)

สรุปด้านโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ใช้ในการจัดการศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการจัดโครงการและกิจกรรมร่วมกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้ฯ และชุมชน โดยมีครูร่วมกับคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นแกนนำในการดำเนินงาน โดยในการดำเนินงานร่วมกันใช้กระบวนการมีส่วนร่วม มีการวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกัน วางแผนในการดำเนินงานร่วมกัน ร่วมปฏิบัติงาน มีการประเมินผลโครงการร่วมกัน ในการดำเนินงานที่ผ่านมามีพบว่าในขั้นตอนการวิเคราะห์ การวางแผนงาน และการประเมินผลพบว่าชาวบ้านยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม แต่ในขั้นตอนการปฏิบัติงานร่วมกันชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี อาจเนื่องจากครูผู้สอนมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน ชาวบ้านให้การยอมรับและให้เกียรติครู

4. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ (Healthy School Environment)

4.1 กรณีศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋าน มีนโยบายจากผู้อำนวยการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอท่าสองยาง ให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เน้นความสะอาดของอาคารสถานที่และการจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็นระเบียบ คุ่มรื่นและสวยงามให้เป็นตัวอย่างกับชุมชน จัดสภาพศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการให้บริการกับนักเรียนและประชาชน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหมู่บ้าน ในการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณภายนอกอาคารเรียนจะมีรั้วที่แสดงขอบเขตของศูนย์การเรียนรู้ฯ มีบริเวณสนามสำหรับจัดกิจกรรมกลุ่มใหญ่ มีสนามเด็กเล่น มีบริเวณเพาะปลูก มีบริเวณเลี้ยงสัตว์ ซึ่งหลักการจัดสภาพแวดล้อมจะเน้นความสะอาด เป็นระเบียบและคุ่มรื่น

“...การปรับปรุงอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อมของ โรงเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบเป็นนโยบายที่ท่าน ผอ.กศน.(ผู้อำนวยการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย) มอบหมายให้โรงเรียนทุกแห่งนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เป็นแบบอย่างกับชาวบ้าน...(ครูนิเทศก์คนที่ 2)

4.2 ครูผู้สอน การจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต้านมีการจัดสิ่งแวดล้อมให้สะอาด เป็นระเบียบ คุ้มน้ำดื่ม โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วม เช่นการปลูกต้นไม้ การดูแลรดน้ำต้นไม้ การทำความสะอาดโรงเรียน ทำความสะอาดห้องน้ำ โดยมีการจัดเวรนักเรียนตามตารางกิจกรรมประจำวัน ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ โดยครูจะขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและประชาชนในหมู่บ้าน ร่วมพัฒนาโรงเรียนในวันสำคัญต่างๆ โดยจะมีชาวบ้านมาช่วยพัฒนา ช่วยทำความสะอาด บริเวณรอบๆ ศูนย์การเรียนรู้ ซ่อมแซมรั้วและอาคารเรียน ในอาคารเรียนมีการจัดห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยมีการจัดเป็นมุมสำหรับสร้างการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ เช่น มุมเด็ก มุมสุขภาพอนามัย มุมเรียนรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม มีการจัดบอร์ดให้ความรู้ โดยครูดำเนินการร่วมกับนักเรียน ในส่วนของน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคภายในศูนย์การเรียนรู้ จัดให้มีบริการน้ำดื่ม 1 จุด เป็นน้ำดื่มสุกผสมสารไอโอดีน ส่วนน้ำใช้จะเป็นน้ำประปาภูเขาซึ่งมีเพียงพอแต่ไม่สะอาดพอเนื่องจากเป็นประปาภูเขาไม่ได้ผ่านระบบกรองและฆ่าเชื้อโรค ส่วนระบบการกำจัดน้ำเสีย น้ำทิ้งจากห้องน้ำและโรงอาหารจะถูกระบายลงในบ่อซึม ส่วนน้ำใช้จะซึมลงบนดิน ไม่มีท่อระบายน้ำ ขยะซึ่งมีปริมาณไม่มากจะใช้วิธีฝังและเผาเนื่องจากในหมู่บ้านไม่มีระบบกำจัดขยะของท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ มีกิจกรรมที่เสริมสร้างสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน โดยมีกิจกรรมให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น อนุรักษ์การไม่ทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ อนุรักษ์ไม้ตัดไม้ทำลายป่า การปลูกป่าทดแทน ในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ ไม่มีการสำรวจสิ่งแวดล้อมโดยใช้แบบสำรวจสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเป็นแนวทางในการสำรวจสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน และมีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในงานประเพณีต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับนักเรียนและสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ครูมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบปะครอบครัวนักเรียนและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

“...การดูแลสิ่งแวดล้อมใน ศศช. จะมีการจัดเวรประจำวันให้

นักเรียนดูแลความสะอาดเรียบร้อยทุกวันครับ โดยจะทำหลังเคารพธงชาติ..... มีการจัดบอร์ดให้ความรู้ และจัดเป็นมุมสำหรับสร้างการเรียนรู้ภายในอาคารเรียนเช่น มุมสุขภาพ มุมงานฝีมือ มุมหนังสือ โดยครูและนักเรียนจะช่วยกันทำครับ... ในวันสำคัญๆ จะมีการขอแรงชาวบ้านมาช่วยพัฒนาโรงเรียน...
(ครูผู้สอนคนที่ 5)

4.3 ผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ร่วมพัฒนาโรงเรียนในวันสำคัญต่างๆและเมื่อครูขอความร่วมมือโดยการช่วยทำความสะอาดบริเวณศูนย์การเรียนรู้ ช่วยสร้างรั้วโรงเรียน ซ่อมแซมอาคารเรียน และจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับศูนย์การเรียนรู้ เช่น รมรงค์ไม้ทิ้งขยะลงแหล่งน้ำ รมรงค์ไม้ตัดไม้ทำลายป่า

“...ชาวบ้านช่วยพัฒนาโรงเรียน ครูขอความร่วมมือก็ไปช่วยส่งตัวแทนไปบ้านละคน ช่วยกันพัฒนาโรงเรียนและรอบๆโรงเรียน เช่น ทำความสะอาด สร้างรั้ว ปรับปรุงโรงอาหาร ปลูกต้นไม้... (ผู้ปกครองคนที่ 4)

สรุปด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ที่เอื้อต่อสุขภาพ ศูนย์การเรียนรู้มีการจัดสิ่งแวดล้อมให้สะอาด เป็นระเบียบ คุลมรื่น โดยให้นักเรียน และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมีการจัดสิ่งแวดล้อมในอาคารเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้โดยมีการจัดเป็นมุมสำหรับสร้างการเรียนรู้ การจัดบอร์ดให้ความรู้ โดยครูดำเนินการร่วมกับนักเรียน ในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯไม่ได้นำมามาตรฐานสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ไม่มีการสำรวจและประเมินสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ฯหลายๆ ด้านยังไม่ผ่านตามมาตรฐานสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนในหลายๆด้าน ในส่วนของการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันระหว่างครูนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น งานประเพณีต่างๆ ครูมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบปะครอบครัวนักเรียนและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

5. บริการอนามัยโรงเรียน

5.1 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ด้าน มีการจัดบริการอนามัยโรงเรียนโดยมีกิจกรรมที่ดำเนินการคือ การตรวจสุขภาพนักเรียน การเฝ้าระวังและติดตามทางโภชนาการรวมถึงการปรับปรุงภาวะโภชนาการของนักเรียน มีการให้วิตามินเอและธาตุเหล็กสัปดาห์ละ 1 ครั้ง การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพเด็กนักเรียนเป็นกิจกรรมที่ครูดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยครูมีการประสานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ มีการเฝ้าระวังโรคขาดสารไอโอดีน โดยการตรวจคอปอกเด็กนักเรียนทุกคน ให้นักเรียนดื่มน้ำเสริมไอโอดีนทุกวันและใช้เกลือ

ไอโอดีนในการปรุงอาหารกลางวันให้นักเรียน มีการดูแลอนามัยแม่และเด็กขั้นพื้นฐาน โดยการซังน้ำหนักเด็กแรกเกิด ให้คำแนะนำเรื่องโภชนาการ

“...การให้บริการอนามัยในโรงเรียนมีการตรวจสุขภาพ ซังน้ำหนัก วัดส่วนสูงเพื่อเปรียบเทียบเกณฑ์น้ำหนักของเด็ก ถ้าต่ำกว่าเกณฑ์ก็หาสาเหตุแล้วก็หาแนวทางแก้ไข เช่น เป็นโรคพยาธิก็ให้ยาถ่ายพยาธิ...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

5.2 ครูผู้สอน กิจกรรมบริการอนามัยโรงเรียนที่ดำเนินงานในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการตรวจสุขภาพนักเรียนขั้นพื้นฐานให้นักเรียน โดยครูและรุ่นพี่ช่วยครูตรวจรุ่นน้องมีการตรวจมือ ตรวจเล็บ ตรวจผม ตรวจความสะอาดของเสื้อผ้า ซึ่งมีการดำเนินงานเป็นประจำทุกวันในตอนเช้าหลังเคารพธงชาติ การเฝ้าระวังภาวะโภชนาการของนักเรียน มีการซังน้ำหนัก วัดส่วนสูงโดยครูภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อประเมินภาวะโภชนาการ โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานบริการสาธารณสุขชุมชนในพื้นที่มาช่วยตรวจคัดกรองซ้ำ มีการตรวจสุขภาพช่องปาก และให้บริการทันตกรรม โดยหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่จากมูลนิธิ พอ.สว. ปีละครั้ง การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพบางกิจกรรมครูสามารถดำเนินงานได้เองเนื่องจากมีการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพให้กับครู เช่น การตรวจคัดกรองโรค ตรวจวัดสายตาโดยใช้ E Chart การตรวจและรักษาเหาให้เด็ก โดยการหมักเหาด้วยน้ำยาหมักเหา มีการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคสำหรับนักเรียนโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีการตรวจหาหนอนพยาธิในเด็กนักเรียนโดยครูจะเก็บอุจจาระของนักเรียนใส่ตลับส่งให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขนำไปตรวจหากมีการตรวจพบไข่หนอนพยาธิในอุจจาระเด็กนักเรียนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็จะนำยาถ่ายพยาธิมาจ่ายให้กับนักเรียนซึ่งครูก็มีหน้าที่ในการให้ความรู้ในการป้องกันโรคหนอนพยาธิให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง ศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีการใช้สมุดบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียนในการบันทึกผลการตรวจสุขภาพเนื่องจาก ไม่ได้รับสนับสนุนสมุดบันทึกสุขภาพนักเรียน

“...มีการตรวจสุขภาพนักเรียนทุกวันหลังเคารพธงชาติ โดยครูให้รุ่นพี่ช่วยตรวจรุ่นน้องและดูแลรุ่นน้อง เช่นถ้าคนไหนเล็บยาวก็ตัดให้เลย... ในการตรวจเฝ้าระวังภาวะโภชนาการจะตรวจท่อมละครั้งมีการซังน้ำหนัก และวัดส่วนสูงเพื่อประเมินภาวะโภชนาการของเด็ก...” (ครูผู้สอนคนที่ 6)

การจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้นในศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีห้องพยาบาลสำหรับนักเรียนแต่มีการจัดมุมปฐมพยาบาล มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลและยาสามัญประจำบ้าน ให้บริการกับนักเรียน เมื่อมีนักเรียนป่วยครูก็จะดูแลเบื้องต้นโดยการปฐมพยาบาลหรือจ่ายยา ในการให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้นครูผู้สอนได้รับการอบรมเรื่องการปฐมพยาบาล การรักษาพยาบาลเบื้องต้นจากทางโรงพยาบาลท่าสองยาง ซึ่งมีการจัดอบรมให้กับครูของศูนย์การเรียนรู้ฯ ปีละ 1 ครั้ง ได้รับสนับสนุนอุปกรณ์ปฐมพยาบาลและยาสามัญประจำบ้านจากกรมอนามัย และสถานบริการสาธารณสุข ในบางครั้งครูก็ให้บริการกับชาวบ้านด้วย ทำให้ยาที่ได้รับสนับสนุนไม่พอเพียงในการให้บริการ ในกรณีที่เจ็บป่วยเกินขอบเขตการให้บริการของครู ครูก็จะส่งต่อนักเรียนไปรับการรักษาที่สถานบริการสาธารณสุขชุมชน หรือโรงพยาบาล

“...เวลานักเรียนบ่นสบายครูก็ถือโอกาสรักษาพยาบาลเบื้องต้น ถ้าเจ็บป่วยเล็กๆ น้อยๆ ครูก็พอซื้อยาเป็นอยู่ ก่อใจความซู้ที่ได้จากการอบรมตีตาง โสงบาลเป็นอบรมซื้อ ถ้าเป็นนักๆ ก็แนะนำซื้อผู้ปกครองไป สสช. (สถานบริการสาธารณสุขชุมชน) บ่อนก็ไปโสงบาล...บางเดือนหมอดี สสช. บ่อยจาวบ้านบ่นสบายก่อนมาขอยาดีครู ครูก็ต้องซื้อ เอ็นดูเป็น จาไปโสงบาลก่อไกล...” (ครูผู้สอนคนที่ 3)

สรุปด้านการจัดบริการอนามัยโรงเรียนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋าน มีการจัดบริการอนามัยโรงเรียนโดยมีกิจกรรมการตรวจสุขภาพ การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพและการรักษาพยาบาลเบื้องต้น การตรวจสุขภาพครูผู้สอนมีการตรวจสุขภาพร่างกายขั้นพื้นฐานให้นักเรียนมีการให้รู้พื้นที่ ป.5 - 6 ช่วยครูตรวจและแนะนำรุ่นน้อง มีการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ประเมินภาวะโภชนาการซึ่งครูผู้สอนจะดำเนินการปีละ 2 ครั้ง มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานบริการสาธารณสุขชุมชนในพื้นที่มาช่วยตรวจคัดกรองซ้ำ ปีละ 1 ครั้ง แต่ไม่มีการใช้สมุดบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียน มีการตรวจวัดสายตาโดยใช้ E Chart การตรวจคัดกรองเพื่อประเมินภาวะขาดสารไอโอดีนมีการดำเนินงานปีละ 1 ครั้ง การตรวจรักษาเหา การสร้างเสริมภูมิคุ้มกัน โรคจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ให้บริการภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการตรวจหาหนองพยาธิ โดยครูจะเก็บอุจจาระนักเรียนส่งให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตรวจ การจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ไม่มีห้องพยาบาลแต่มีการจัดมุมปฐมพยาบาล มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลและยาสามัญประจำบ้านเมื่อมีนักเรียนป่วยครูก็จะดูแลเบื้องต้น โดยครูได้รับการอบรมเรื่องการปฐมพยาบาลและการรักษาพยาบาลเบื้องต้นจากโรงพยาบาลท่าสองยาง หากนักเรียนไม่ดีขึ้นก็จะแนะนำผู้ปกครองให้พาเด็กไปรับการรักษาที่สถานบริการสาธารณสุขชุมชนหรือโรงพยาบาลท่าสองยาง

6. สุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education)

6.1 ครูนิเทศก์ การสอนสุขศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต มีการสอนสุขศึกษาในชั้นเรียนในวิชาอนามัยขั้นพื้นฐาน สอนเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ สอนเรื่องการบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ การรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ การออกกำลังกาย การขับถ่ายให้เป็นที่ สอนเรื่องโรคติดต่อตามฤดูกาล เช่น การป้องกันโรคมาลาเรีย หนองพยาธิ โรคอุจจาระร่วง โรคผิวหนัง โรคตามฤดูกาลต่างๆ นอกจากนี้มีการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาให้สอดคล้องกับแผนงานส่งเสริมสุขภาพเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามโครงการตามพระราชดำริฯ เช่น สอนเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน การเกษตรยั่งยืน สอนเรื่องโภชนาการ การส่งเสริมสุขภาพเด็กตั้งแตอยู่ในครรภ์ สอนเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งให้นักเรียนเกิดความรู้ ความตระหนักสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน

“...การสอนสุขศึกษาในโรงเรียนเน้นการสอนเรื่องอนามัยขั้นพื้นฐานเป็นหลักก่อน โดยเฉพาะเล็มมือ ผม เสื้อผ้าต้องให้สะอาด สอนการดูแลตนเอง สอนเรื่องการกินอาหารที่สุกสะอาด การดื่มน้ำกิน แล้วก็สอนตามโครงการพระราชดำริ เช่น เรื่องโรคขาดสารไอโอดีน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนโรคต่างๆ ให้สอนตามฤดูกาล เช่น ฤดูฝน โรคอุจจาระร่วง โรคมาลาเรีย หนองพยาธิ โรคหวัด โรคผิวหนัง...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

6.2 ครูผู้สอน การสอนสุขศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการสอนสุขศึกษาโดยใช้หลักสุขบัญญัติ 10 ประการเป็นแนวทางในการสอน มีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนปฏิบัติจริงเป็นประจำทุกวัน โดยใช้กลวิธีให้รุ่นพี่สอนรุ่นน้องและนำน้องปฏิบัติ เช่น สอนล้างมือและให้นักเรียนล้างมือก่อนรับประทานอาหารกลางวันทุกวัน สอนการรักษาความสะอาดร่างกายก็ให้รุ่นพี่อาบน้ำให้น้องอนุบาลก่อนกลับบ้าน สอนและตัดเล็บ ตัดผมให้น้อง สอนและควบคุมน้องแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน สอนเรื่องการดูแลความสะอาดของเครื่องใช้ในครัวเรือน ที่อยู่อาศัย มีการสอนเรื่องโรคติดต่อตามฤดูกาลและโรคที่เป็นปัญหาในพื้นที่ เช่น การป้องกันโรคมาลาเรีย โรคอุจจาระร่วง โรคหนองพยาธิ การส่งเสริมการใช้ส้วม ในบางเรื่องครูก็มีการประสานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาช่วยสอนนักเรียน นอกจากนี้ยังมีการสอนสุขศึกษาใน

เรื่องที่สอดคล้องกับโครงการตามพระราชดำริฯ เช่น สอนเรื่องโรคขาดสารไอโอดีนมีการฝึกเตรียมสารไอโอดีนในน้ำดื่ม

“...การสอนสุขศึกษานักเรียนจะเน้นเรื่องอนามัยขั้นพื้นฐานจะ
โดยสอนตามสุขบัญญัติ 10 ประการ เป็นการสอนแล้วให้ทำจริงเลยคะ โดยจะ
ให้รุ่นพี่ทำนองทำ เช่น ให้ล้างมือก่อนกินข้าว สอนซักเสื้อผ้าด้วยผงซักฟอกก็
ให้เอาเสื้อผ้าซักที่โรงเรียน อนุบาลก่อนกลับบ้านก็ให้พี่พาไปอาบน้ำท่าแบ่ง
ก่อนกลับบ้าน” (ครูผู้สอนคนที่ 1)

สรุปด้านการสอนสุขศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต โดยเน้นการสอนสุขศึกษาในวิชาอนามัยขั้นพื้นฐานซึ่งสอดคล้องกับเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ 10 ประการ โดย นอกจากนี้ก็มีการสอนเรื่องโรคติดต่อตามฤดูกาล สอนเรื่องยาเสพติดที่เป็นปัญหาในพื้นที่ มีการประสานให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาช่วยสอน มีการสอนสุขศึกษาในเรื่องที่สอดคล้องกับโครงการตามพระราชดำริฯ เช่น สอนเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน การเกษตรและโภชนาการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งในการเรียนการสอนมีการให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริงในโรงเรียน เช่น การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร การอาบน้ำ สระผม การออกกำลังกาย การทำเกษตรในโรงเรียน

7. โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย (Nutrition / Food Safety)

7.1 ครูนิเทศก์ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการจัดอาหารกลางวันที่มีประโยชน์ให้กับนักเรียน โดยมีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมีกิจกรรมการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู โดยนำวัตถุดิบที่ได้มาประกอบอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียนรับประทาน และยังขยายสู่ชุมชนด้วย โดยครูและนักเรียนได้แนะนำให้ผู้ปกครองเลี้ยงสัตว์และปลูกผักสวนครัวไว้รับประทาน มีการประเมินภาวะโภชนาการนักเรียนและแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการให้กับนักเรียน มีการจัดอาหารเสริมนมให้กับนักเรียนที่มีภาวะทุพโภชนาการ ในด้านการพัฒนาด้านสุขภาพโภชนาการยังไม่มีมีการดำเนินงานตามมาตรฐาน

“...ทาง ศสช. มีการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน มีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันมีการ ปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาประกอบอาหารและ เป็นการฝึกอาชีพให้เด็กด้วย...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

7.2 ครูผู้สอน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการให้ความรู้ในเรื่องโภชนาการแก่เด็กนักเรียน มีการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน โดยมีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการเลี้ยงสัตว์เสริม โปรตีน เพื่อจัดหาวัตถุดิบสนับสนุนการจัดอาหารกลางวัน เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล การคมนาคมลำบาก ไม่มีไฟฟ้าทำให้ครูไม่สามารถซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหารเลี้ยงนักเรียนได้ทุกวัน และไม่สามารถจัดเก็บอาหารสดไว้ได้นาน โดยเฉพาะเนื้อสัตว์จะซื้อมาเก็บไว้นานไม่ได้ ครูจะจัดซื้ออาหารสดและเครื่องปรุงจากตลาดในตัวอำเภอท่าสองยาง อาทิตย์ละ 1 ครั้ง จึงต้องเน้นซื้ออาหารแห้ง ไข่ และปลากระป๋องเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในการจัดทำอาหารกลางวันเลี้ยงนักเรียนจึงใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติรอบๆหมู่บ้าน เช่น หน่อไม้ ผักต่างๆ ตามฤดูกาลและผลผลิตจากโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและโครงการเลี้ยงสัตว์เสริม โปรตีนทำให้นักเรียนได้รับประทานอาหารสดและอาหาร โปรตีนที่มีประโยชน์ ในการประกอบอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ครูจะจัดเวรนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 ผลัดเวรกันมาประกอบอาหารและมีกลุ่มแม่บ้านมาช่วยประกอบอาหารร่วมกับนักเรียน ซึ่งกลุ่มแม่บ้านจะจัดทีมมาช่วยประกอบอาหารให้นักเรียนวันละ 3-4 คน โดยมีครูเป็นที่เลี้ยงคอยแนะนำ ให้คำปรึกษาในการจัดอาหาร และตรวจสอบดูแลเรื่องความสะอาดของอาหารและคุณค่าอาหาร

“...ในการทำอาหารกลางวันครูจะเป็นคนจัดเมนูอาหารแล้วให้นักเรียนรุ่นพี่ ป.5 ป.6 ซึ่งจะมีเวรประจำวันทำ และก็มีชาวบ้านมาช่วยโดยแม่บ้านจะมาช่วยทำกับข้าววันละ 3-4 คน โดยแม่บ้านจะแบ่งเวรกันเองว่าใครจะมาวันไหน ซึ่งจะคุยกันและแบ่งเวรกันในที่ประชุมหมู่บ้านทุกเดือนค่ะ...” (ครูผู้สอนคนที่ 1)

มีการประเมินโภชนาการนักเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง หากพบนักเรียนมีภาวะ โภชนาการต่ำมีจะมีการจัดนม ให้กับนักเรียนเพิ่มจากปกติ และมีการประเมินติดตามอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนมได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ต๋าน มีการให้ความรู้ในเรื่องโภชนาการแก่ผู้ปกครองเด็กที่มีปัญหาทุพโภชนาการ ครูผู้สอนมีการติดตามทุกเดือนจนกว่าภาวะการเจ็บเรื้อรังเป็นปกติ การเฝ้าระวังและควบคุมโรคขาดสาร ไอโอดีน ศูนย์

การเรียนรู้ มีการตรวจหาภาวะขาดสารไอโอดีนโดยการตรวจคล้ำคอ มีการผสมสารไอโอดีนในน้ำดื่มของโรงเรียน มีการใช้เกลือผสมสารไอโอดีนในการประกอบอาหาร โดยมีโครงการนำดื่มผสมสารไอโอดีนซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งน้ำเสริมไอโอดีนศูนย์การเรียนรู้ฯ จะได้รับสนับสนุนจากกรมอนามัย โดยได้รับการสนับสนุน ปีละ 20 - 30 ขวด

“ครูมีการประเมินภาวะโภชนาการเด็กนักเรียนทุกเทอม และมีการจัดอาหารเสริมนมให้เด็กที่มีภาวะด้อยทางโภชนาการ...” (ครูผู้สอนคนที่ 5)

7.3 ผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดอาหารกลางวันให้เด็กโดยกลุ่มแม่บ้านจะมาทำอาหารกลางวันให้กับเด็ก โดยมีการแบ่งวรรกลุ่มแม่บ้านวันละ 3 - 4 คน มาช่วยครูทำอาหารกลางวันให้เด็ก ผู้ปกครองทราบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ประกอบอาหารกลางวันให้นักเรียน ครูเอาหมูในโครงการอาหารกลางวันมาฝากให้ผู้ปกครองเลี้ยงถ้าเกิดลูกมาครูก็ให้ผู้ปกครองที่ช่วยเลี้ยง 1 ตัว

“...ครูเขาขอชาวบ้านช่วยทำกับข้าวให้เด็กในที่ประชุมหมู่บ้านก็เลยมีมติว่าให้กลุ่มแม่บ้านไปช่วยครูทำกับข้าวให้เด็ก...กลุ่มแม่บ้านเขาแบ่งเวรกันเองใครว่างวันไหนก็ไปวันละ 3-4 คน...(ผู้ปกครองคนที่ 3)”

สรุปด้านโภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการให้ความรู้เรื่องโภชนาการ มีการจัดอาหารกลางวันให้เด็กนักเรียน มีการประเมินภาวะโภชนาการนักเรียน แต่ยังไม่มีการพัฒนาด้านสุขาภิบาลอาหารให้ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลอาหาร โดยด้านการให้ความรู้เรื่องโภชนาการมีการให้ความรู้ในเรื่องโภชนาการในวิชาสุศึกษาและมีการให้ความรู้เรื่องโรคขาดสารไอโอดีนและการผสมน้ำดื่มผสมสารไอโอดีน การจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียนมีการให้นักเรียนและคนในชุมชนโดยกลุ่มแม่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดอาหารกลางวันให้กับนักเรียน มีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันเพื่อจัดหาวัตถุดิบในการปรุงอาหารกลางวันและเป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มทักษะอาชีพให้กับนักเรียน ด้านการประเมินภาวะโภชนาการมีการประเมินภาวะการเจริญเติบโตของนักเรียนโดยการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงเทอมละ 1 ครั้ง หากนักเรียนมีภาวะโภชนาการบกพร่องจะมีการจัดอาหารเสริมนมเพิ่มให้กับนักเรียนมีการให้ความรู้และแนะนำผู้ปกครอง มีการประเมินติดตามอย่าง

ต่อเนื่องโดยครูผู้สอน ในการดำเนินงานด้านสุขาภิบาลอาหาร ยังไม่มีการพัฒนาตามหลักสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน ไม่มีการสำรวจสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน แล้วปรับปรุงแก้ไข ขาดการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตรวจประเมิน และตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหาร ไม่มีนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องการตรวจสอบสารปนเปื้อนในอาหาร

8. การออกกำลังกาย กีฬาและสันทนาการ (Physical Exercise, Sport, Recreation)

8.1 ครูนิเทศ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีสถานที่เล่นกีฬา ออกกำลังกาย และทำกิจกรรมกลางแจ้ง โดยเป็นสนามลานดิน โลงๆ ด้านหน้าศูนย์การเรียนรู้ อุปกรณ์กีฬาได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลแม่दान และได้รับบริจาคจากกลุ่มองค์กรต่างๆ ซึ่งไม่เพียงพอ อุปกรณ์กีฬาที่ได้รับเป็นลูกฟุตบอล วอลเลย์บอล ศูนย์การเรียนรู้ สนับสนุนให้ประชาชนในหมู่บ้านเข้ามาใช้สนามกีฬาในศูนย์การเรียนรู้ ในการออกกำลังกาย และเล่นกีฬา มีการสนับสนุนการแข่งขันกีฬานักเรียน โดยมีการจัดการแข่งขันกีฬานักเรียนระหว่างศูนย์การเรียนรู้ กีฬาอบต. และกีฬาอำเภอ

“..โรงเรียนได้รับสนับสนุนอุปกรณ์กีฬาจากอบต.แม่दानปีละ 1 ครั้งบางครั้งก็ได้เพิ่มจากการบริจาคจากกลุ่มชมรมต่างๆ ที่มาจัดกิจกรรมบ่นดอยในช่วงฤดูหนาว เช่นวันเด็ก ... โรงเรียนมีลานดิน โลงกว้างหน้าอาคารเรียน ใช้เป็นที่ออกกำลังกายและเล่นกีฬาของนักเรียนและเยาวชนในหมู่บ้าน ...”
(ครูนิเทศก์คนที่ 1)

8.2 ครูผู้สอน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการจัดให้นักเรียนเล่นกีฬาและออกกำลังกายในตอนบ่ายของทุกวันก่อนเลิกเรียน มีการทดสอบสมรรถภาพนักเรียนในวิชาสุขศึกษา และพลศึกษา มีอุปกรณ์กีฬาซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก อบต. และมีสนามกีฬาเป็นลานดินกว้าง ด้านหน้าอาคาร เป็นสถานที่ให้นักเรียนและคนในชุมชนได้ใช้ในการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ในตอนเย็นจะเปิดให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามาเล่นกีฬาโดยมีกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านเข้ามาเล่นกีฬาเป็นประจำ มีการส่งเสริมให้นักเรียนเล่นกีฬา มีการแข่งขันกีฬาภายใน มีการแข่งขันกีฬาระหว่างศูนย์การเรียนรู้ ในกลุ่ม ซึ่งในการจัดการแข่งขันก็จะมีกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันด้วย มีการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันกีฬาต่างๆ เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล การแข่งขันกีฬาอำเภอ

“...ในตอนเย็นๆ ก็จะมีวัยรุ่นในหมู่บ้านมาเล่นกีฬาด้วยเพราะมีสนามแห่งเดียวในหมู่บ้าน ก็ใช้อุปกรณ์กีฬาของโรงเรียน..”(ครูผู้สอนคนที่ 1)

8.3 ผู้ปกครอง ศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการส่งเสริมการออกกำลังกายและเล่นกีฬาในศูนย์การเรียนฯ โดยมีสนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬา สนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนเข้าไปเล่นกีฬาในตอนเย็นร่วมกับนักเรียน มีการแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้านและกีฬาระหว่างหมู่บ้านซึ่งมีการแข่งขันกีฬาของนักเรียนและชาวบ้านด้วย

“...ที่โรงเรียนมีสนามฟุตบอลตอนเย็นๆ จะมีเยาวชนเข้าไปเล่นกีฬา ครูเขาก็สนับสนุนการเล่นกีฬา... มีการแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้านด้วย มีการแข่งขันกีฬานักเรียน กีฬาเยาวชน มีกีฬาผู้ใหญ่ด้วยเป็นกีฬามหาสนุก...” (ผู้ปกครองคนที่ 5)

สรุปศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีสถานที่เล่นกีฬาและออกกำลังกายเป็นลานดิน โลง ขนาดกว้างด้านหน้าอาคาร มีการจัดให้นักเรียนเล่นกีฬาและออกกำลังกายในตอนบ่าย มีการทดสอบสมรรถภาพนักเรียนในวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาโดยมีอุปกรณ์กีฬาให้เด็ก ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลแม่दान บางครั้งก็ได้รับจากการบริจาคจากบุคคลภายนอกเพิ่มเติม แต่ยังไม่พอเพียงในแต่ละปี สนามกีฬาของศูนย์การเรียนฯ เป็นลานดิน โลง ไม่มีสนามกีฬาเฉพาะอย่างที่ถูกต้องลักษณะ ตอนเย็นจะเปิดให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามาเล่นกีฬา นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนเล่นกีฬาโดยครูมีการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันกีฬา เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล การแข่งขันกีฬาอำเภอ การแข่งขันกีฬาระหว่างศูนย์การเรียนฯ ซึ่งมีกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแข่งขันด้วย

9. การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม (Counseling / Social Support)

9.1 ครูนิเทศก์ ครูผู้สอนในศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับเด็กเป็นผู้ประเมินพฤติกรรมของนักเรียนถ้าพบว่านักเรียนมีปัญหาสุขภาพหรือมีพฤติกรรมเสี่ยง ครูก็จะให้คำปรึกษาคำแนะนำเบื้องต้นและมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพูดคุยให้คำปรึกษากับผู้ปกครองเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ในกรณีที่พบปัญหาที่ไม่สามารถช่วยเหลือได้จะให้ส่งรับการรักษาต่อที่สถานบริการสาธารณสุขชุมชนและโรงพยาบาลท่าสองยาง

“..ครู ศศช. มีการคัดกรองพฤติกรรมเสี่ยงเกี่ยวกับยาเสพติด ปัญหาสุขภาพจิต หากครูพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อสุขภาพหรือ พฤติกรรมที่ผิดปกติก็จะไปคุยกับผู้ปกครองเพื่อหาทางช่วยเหลือ หากครูดูแลเองไม่ได้ก็จะส่งต่อไปพบหมอ...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

9.2 ครูผู้สอน ครูผู้สอนในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการสำรวจและประเมินเด็กนักเรียน มีการคัดกรองภาวะสุขภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม โดยใช้วิธีการสังเกต ซึ่งครูจะมีการตรวจสุขภาพนักเรียนเป็นประจำและมีการแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาครูก็จะจัดกิจกรรมช่วยเหลือเด็ก โดยให้คำปรึกษา คำแนะนำเบื้องต้นและมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพูดคุยให้คำปรึกษากับผู้ปกครองหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน ในกรณีที่พบปัญหาที่ไม่สามารถช่วยเหลือได้จะส่งรับการรักษาต่อที่สถานบริการสาธารณสุขชุมชนและโรงพยาบาลท่าสองยาง บางกรณีก็ปรึกษากับผู้นำชุมชนเพื่อร่วมกันให้การช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา

“...คือครูเราจะใกล้ชิดกับเด็กมาก เราอยู่กับเด็กตลอดเวลาเราจะรู้ว่าเด็กคนไหนมีปัญหา คนไหนมีพฤติกรรมผิดปกติเราก็เรียกมาสอบถามและให้คำปรึกษา...เวลาเด็กมีปัญหาเด็กก็จะมาปรึกษาครู ครูก็จะคอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือ บางครั้งก็ลงไปเยี่ยมบ้าน ไปดูปัญหาทางบ้านด้วย ถ้าครูช่วยไม่ได้ก็จะปรึกษาผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนให้ช่วยกันแก้ไข หรือส่งต่อไปโรงพยาบาล...” (ครูผู้สอนคนที่ 1)

9.3 ผู้ปกครอง เมื่อนักเรียนมีปัญหา มีความผิดปกติหรือมีพฤติกรรมเสี่ยงครูก็จะแจ้งผู้ปกครองทราบและเชิญผู้ปกครองไปพบเพื่อปรึกษาปัญหาและหาแนวทางแก้ไข บางครั้งครูมีการเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อปรึกษากับผู้ปกครองและให้คำแนะนำในการดูแลเด็ก

“...เวลาลูกมีปัญหาที่โรงเรียน ครูก็จะเชิญผู้ปกครองไปพบ บางครั้งก็มาหาที่บ้านมาสอบถามข้อมูล ให้คำปรึกษา แนะนำ ...” (ผู้ปกครองคนที่ 5)

สรุปศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการดำเนินงานให้คำปรึกษาและการสนับสนุนทางสังคม โดยครูผู้สอนมีการสำรวจข้อมูลในด้านต่างๆ สำรวจพฤติกรรมเด็กโดยใช้วิธีการสังเกต การสนทนากับครอบครัวของเด็ก ไม่มีการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ประเมินพฤติกรรม แล้วมีการจัดแบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่มนักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงจะจัดกิจกรรม ให้คำแนะนำและคอยสังเกตซ้ำ ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาจะร่วมมือกับผู้ปกครองในการดูแลในกรณีที่เกินขีดความสามารถจะส่งต่อไปรับบริการที่โรงพยาบาลและคอยสังเกตซ้ำโดยจะประสานกับผู้ปกครองเด็ก ไม่มีการตั้งกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน

10. การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน (Health Promotion for Staff)

10.1 ครูนิเทศก์ การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีการแจ้งให้ทราบในที่ประชุมว่าให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นสถานที่ปลอดบุหรี่และสุรา ให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพ แต่ยังไม่มีความชัดเจนในการดำเนินงานที่ชัดเจน ไม่มีการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับครู มีการให้ครูรับข่าวสารด้านสุขภาพผ่านสื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นระบบผ่านดาวเทียมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งมีทุกศูนย์ มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ประจำสถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่และจากโรงพยาบาลท่าสองยางอบรมให้ความรู้ด้านสุขภาพให้กับครูปีละ 1 ครั้ง

“...กศน. มีนโยบายให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพให้กับนักเรียนและชาวบ้าน โดยเฉพาะการดื่มสุราและการสูบบุหรี่ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ...” (ครูนิเทศก์คนที่ 2)

10.2 ครูผู้สอน ไม่มีการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับครู ครูรับทราบข่าวสารด้านสุขภาพผ่านสื่อโทรทัศน์ และจากการจัดอบรมให้ความรู้ด้านสาธารณสุขโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขของโรงพยาบาล มีการขอคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ที่มาให้บริการในศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีการติดป้ายห้ามสูบบุหรี่และดื่มสุราในศูนย์การเรียนรู้ฯ ครูก็มีการประชาสัมพันธ์และชี้แจงชาวบ้านในที่ประชุมหมู่บ้านและขอความร่วมมือชาวบ้าน ไม่ให้ดื่มสุราและสูบบุหรี่ในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ฯ และครูไม่มีการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์หรือสูบบุหรี่ให้นักเรียนเห็น

“..กำหนดตรวจร่างกายประจำปีนี้บ่ เกยตรวจเลยคับ ผมก่ออยากตรวจเหมือนกันคับ...กำหนดตัวเป็นแบบอย่างคือครูก่อบ่สูบบุหรี่สู้นักเรียนหัน...แต่บางเตี้ยการเข้าชุมชนครูก่อกินเหล้ากับชาวบ้านพ้องเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ...” (ครูผู้สอนคนที่ 4)

สรุปด้านการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ไม่มีการตรวจสุขภาพประจำปีให้กับครู มีการขอรับคำแนะนำเรื่องสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มาให้บริการในโรงเรียน มีการประเมินสุขภาพตนเอง เช่น ประเมินความเครียด ประเมินดัชนีมวลกาย ครูได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพผ่านโทรทัศน์ผ่านดาวเทียมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่ง ครูเข้ารับการอบรมและร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ ผู้บริหารสูงสุดมีการชี้แจงเรื่องการสูบบุหรี่และการดื่มแอลกอฮอล์ในการประชุมครูของศูนย์การเรียนรู้ฯ แต่ไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีการจัดทำป้ายห้ามสูบบุหรี่ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่งครูเข้ารับการอบรมและร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพที่ทางสาธารณสุขจัดให้

ส่วนที่ 3 เปรียบเทียบการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพนักเรียนประถมศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับรูปแบบการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย

1. นโยบายของโรงเรียน (School Policies)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ การกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน โรงเรียนประกาศนโยบายส่งเสริมสุขภาพให้ครอบคลุมประเด็นสำคัญด้านส่งเสริมสุขภาพทั้ง 9 ประเด็นดังนี้ การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพนักเรียน การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพ การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติ การคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน การส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพแก่นักเรียนและชุมชน โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง การส่งเสริมสุขภาพจิตและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง การพัฒนาระบบการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน การถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ ควรมีการถ่ายทอดนโยบายสู่ผู้ปฏิบัติหรือผู้เกี่ยวข้อง เช่น ครู ผู้ปกครอง นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน โดยทำได้หลายวิธี เช่น ทำป้ายประกาศ ประกาศนโยบายในที่ประชุมต่างๆ ผู้บริหารกำกับติดตามให้มีการจัดทำแผนงาน โครงการตามประเด็นการส่งเสริมสุขภาพตามที่ได้กำหนดไว้ 9 ประเด็น

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ อย่างเป็นทางการ แต่มีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ในทุกๆ ด้านซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากชาวบ้าน ผู้เรียนประมาณ 8 - 10 คน โดยมีครูเป็นกรรมการและเลขานุการ ไม่มีการจัดทำนโยบายด้านส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ เอง แต่มีนโยบายที่กำหนดมาจากสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และนโยบายตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งมีประเด็นสำคัญด้านส่งเสริมสุขภาพดังนี้ นโยบายด้านเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพนักเรียน นโยบายด้านพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามหลักสุขบัญญัติแห่งชาติ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็ก ด้านการเฝ้าระวังโภชนาการเด็กและโภชนาการที่ถูกละเลย ด้านการป้องกันปัญหายาเสพติด ด้านการเฝ้าระวังและควบคุมโรค ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์ ด้านการส่งเสริมอาชีพ การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพนักเรียน การส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพแก่นักเรียนและชุมชน โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง การส่งเสริมสุขภาพจิตและเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยง การพัฒนาระบบการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ

มีการประกาศนโยบายจากส่วนกลางนี้ให้ชุมชนทราบผ่านทางคณะกรรมการของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ประชุมหมู่บ้าน และเสียงตามสายในหมู่บ้าน แต่ยังไม่มีการประกาศนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยการตีพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษร

“...นโยบายส่งเสริมสุขภาพของ ศศช. มีเยอะครับส่วนมากเป็นนโยบายตามแผน กพด... นโยบายที่กำหนดขึ้นเองไม่มีครับ คณะกรรมการก็ไม่มี...(ครูนิเทศก์คนที่ 1)

เมื่อเปรียบเทียบนโยบายการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับนโยบายการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัยพบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีนโยบายด้านส่งเสริมสุขภาพที่มาจากความเห็นชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกศูนย์การเรียนรู้ฯ แต่มีนโยบายที่กำหนดจากสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และนโยบายตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ซึ่งมีความสอดคล้องกับประเด็นสำคัญด้านส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัย 8 ประเด็น ยังขาดในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค

ในโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีประเด็นในนโยบายที่เพิ่มเติมจากประเด็นของกรมอนามัย เช่น ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์ ด้านการส่งเสริมอาชีพ ในส่วนของการประกาศนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพจากส่วนกลางให้ชุมชนทราบผ่านทางคณะกรรมการของศูนย์การเรียนรู้ฯ และที่ประชุมหมู่บ้าน และเสียงตามสาย

2. การบริหารจัดการในโรงเรียน (School Management Practices)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ การจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ ครอบคลุมมิติต่างๆ 3 ประการอัน ได้แก่ การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา แผนงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค แผนงานการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การจัดองค์ประกอบรับแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพมีการสำรวจปัญหาและความต้องการ จัดทำแผนงาน/โครงการที่ระบุกิจกรรมชัดเจน เปิดโอกาสให้นักเรียน แกนนำต่างๆ เข้ามามีส่วนรับผิดชอบในกิจกรรม ใช้แหล่งทรัพยากรที่หาได้ในท้องถิ่น บูรณาการงานส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มวิชาศึกษาโดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาการดำเนินงานซึ่งอาจมาจากผู้มีความรู้ความชำนาญด้านต่างๆ ในพื้นที่ การนิเทศ ติดตามและการประเมินผล มีการ ผสมผสานในระบบการนิเทศติดตามงานปกติของโรงเรียน กำหนดวิธีการประเมินผลไว้ในแผนงาน/โครงการโดยระบุผู้ที่รับผิดชอบการประเมินให้ชัดเจน บันทึกผลการติดตามนิเทศและรายงานผลต่อผู้บังคับบัญชา

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ มีการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริม ได้แก่ แผนงานที่เกี่ยวกับการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา แผนงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และแผนงานที่เกี่ยวกับการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การจัดองค์ประกอบรับแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีการสำรวจปัญหาและความต้องการแต่มีการจัดทำแผนงาน/โครงการที่ระบุกิจกรรมชัดเจนตามแนวทางของส่วนกลาง มีนักเรียนหรือแกนนำเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในแผนงานบางแผนงานเช่น โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน มีการให้กลุ่มแม่บ้านมาจัดทำอาหารกลางวัน ไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาการดำเนินงาน มีการนิเทศติดตามงานอย่างสม่ำเสมอจากครูผู้นิเทศ โดยมีแบบบันทึกผลการนิเทศและครูผู้นิเทศจะรวบรวมรายงานต่อผู้บังคับบัญชา

“...นโยบายส่งเสริมสุขภาพของ ศสช. มีเยอะครับส่วนมากเป็นนโยบายตามแผน กพค... นโยบายที่กำหนดขึ้นเองไม่มีครับ คณะกรรมการก็ไม่มี...(ครูนิเทศก์คนที่ 1)

เมื่อเปรียบเทียบการบริหารจัดการในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับการบริหารจัดการในโรงเรียนของกรมอนามัยแล้วพบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพที่ครอบคลุม 3 ด้านเหมือนกับการดำเนินงานของกรมอนามัยแต่มีเพิ่มเติมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการดูแลสุขภาพหญิงตั้งครรภ์ ด้านการส่งเสริมอาชีพ ซึ่งแผนงานดังกล่าวมีการขยายผลสู่ชุมชนด้วย แต่การจัดองค์กรรองรับแผนงาน/โครงการส่งเสริมสุขภาพไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ไม่มีแกนนำนักเรียนส่งเสริมสุขภาพ แต่มีการให้รุ่นพี่เป็นแกนนำดูแลรุ่นน้อง มีการเปิดโอกาสให้กลุ่มแม่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจกรรม มีการนิเทศติดตามงานอย่างสม่ำเสมอจากครูผู้นิเทศและครูผู้นิเทศจะรวบรวมรายงานต่อผู้บังคับบัญชา

3. โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน (School / Community Project)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ เปิดโอกาสให้คณะทำงานซึ่งประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรในชุมชนร่วมกันดำเนินการ ดังนี้ ร่วมวิเคราะห์สภาพสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ ทบทวน พัฒนา และปรับปรุง

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ มีการเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ฯ และชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในวิเคราะห์สภาพสาเหตุของปัญหา ร่วมคิด และวางแผนการดำเนินงาน กิจกรรม ปฏิบัติตามแผนงาน ร่วมทบทวนผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

“...การทำโครงการของ สศช.เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

ตั้งแต่วิเคราะห์ปัญหา วางแผนดำเนินงานร่วมกันและประเมินผลร่วมกัน...(ครู
นิเทศก์คนที่ 2)

เมื่อเปรียบเทียบโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชนของศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับของกรมอนามัยพบว่ามีความสอดคล้องกัน โดยศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและสมาชิกของชุมชนเพื่อให้โรงเรียนได้มีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่วมกับภาคีต่างๆ

ในชุมชน ตั้งแต่เริ่มวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผนในการดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน ร่วมตรวจสอบทบทวน ร่วมแก้ไขพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงาน โครงการเพื่อส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน

4. การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ (Healthy School Environment)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ การจัดการ ควบคุมดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้ถูกสุขลักษณะ โดยมีผู้รับผิดชอบงาน มีการสำรวจสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน สรุปผลการสำรวจ จัดทำแผนงาน/โครงการเพื่อปรับปรุงแก้ไขสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามมาตรฐาน ดำเนินการให้มีการสำรวจและทำลายแหล่งลูกน้ำยุงลายอย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง การจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมใน โรงเรียน โดยสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการและดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเฉพาะกิจกรรมด้านสุขภาพ สนับสนุนกิจกรรมชมรมของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนที่รวมกลุ่มกันทำงานต่างๆ ได้เสนอผลงานหรือกิจกรรมที่ทำให้เป็นที่รับรู้ต่อสมาชิกในโรงเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสุขภาพหรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีกิจกรรมสังสรรค์ร่วมกัน ระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ มีการจัดสิ่งแวดล้อมให้สะอาด เป็นระเบียบ คุ่มรื่น โดยให้นักเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการจัดสิ่งแวดล้อมในอาคารเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่ได้นำมาตราฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ซึ่งพบว่าสุขภาพสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังไม่ผ่านตามมาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมใน โรงเรียนในหลายๆด้าน และไม่มี การสำรวจลูกน้ำยุงลาย ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมใน โรงเรียนครูให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยกันจัดสิ่งแวดล้อมในศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการจัดกิจกรรมด้านการณรงค์สิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ครูมีการออกเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อพบปะครอบครัวนักเรียนแบบไม่เป็นทางการ

“...ไม่มีแนวทางการพัฒนาสุขภาพสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน...
ไม่ได้นำมาตราฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมมาเป็นแนวทางในการประเมินและพัฒนา...
(ครูผู้สอนคนที่ 3)

เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของกรมอนามัยกับของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ฯ มีครูเป็นผู้ดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้องลักษณะ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน แต่ยังไม่เป็นไปตามมาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้ทุกข้อตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมของกรมอนามัยเนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคหลายๆ ด้าน ในส่วนของทางการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

5. บริการอนามัยโรงเรียน (School Health Services)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ มีการตรวจสุขภาพนักเรียน โดยครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4 ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ประเมินโภชนาการ ทดสอบสายตา มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้าให้บริการตรวจ ปีละ 1 ครั้ง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ขึ้นไปให้ตรวจสุขภาพด้วยตนเอง โดยใช้แบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเองภาคเรียนละ 1 ครั้ง การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพโดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมศึกษาปีที่ 4 มีการทดสอบสายตาปีละ 1 ครั้ง โดยครูประจำชั้น ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ทดสอบสายตาด้วยตนเอง มีการทดสอบการได้ยินในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ปีละ 1 ครั้ง มีการตรวจสุขภาพช่องปากในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง 4 โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่วนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้ตรวจสุขภาพช่องปากด้วยตนเองปีละ 1 ครั้ง มีการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข การจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้นโดยจัดหายาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็นให้เพียงพอ มีการส่งนักเรียนที่เจ็บป่วยหรือที่ตรวจสุขภาพแล้วพบว่ามีปัญหาสุขภาพไปรับบริการที่สถานอนามัยหรือ โรงพยาบาล

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ ครูผู้สอนมีการตรวจสุขภาพร่างกายขั้นพื้นฐานให้นักเรียนมีการให้รุ่นพี่ช่วยครูตรวจและแนะนำรุ่นน้อง มีการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ประเมินภาวะโภชนาการซึ่งครูผู้สอนจะดำเนินการปีละ 2 ครั้ง มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานบริการสาธารณสุขชุมชนในพื้นที่มาช่วยตรวจคัดกรองซ้ำปีละ 1 ครั้ง มีการตรวจสุขภาพช่องปากโดยหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่ พอ.สว. ปีละครั้ง ไม่มีการใช้สมุดบันทึกสุขภาพประจำตัวนักเรียน มีการตรวจวัดสายตาโดยใช้ E Chart การตรวจคัดกรองเพื่อประเมินภาวะขาดสารไอโอดีนมีการดำเนินงาน ปีละ 1 ครั้ง การตรวจรักษาหา การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ให้บริการภาคเรียนละ 1 ครั้ง มีการตรวจหาหนอนพยาธิโดยครูจะเก็บอุจจาระนักเรียนส่งให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตรวจ การจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้น พบว่าไม่มีห้องพยาบาลแต่มีการจัดมุมปฐมพยาบาล มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลและยาสามัญประจำบ้านเมื่อมี

นักเรียนป่วยครูก็จะดูแลเบื้องต้นหากนักเรียนไม่ดีขึ้นก็จะแนะนำผู้ปกครองให้พาเด็กไปรับการรักษาที่สถานบริการสาธารณสุขชุมชนหรือโรงพยาบาลท่าสองยาง

“...ไม่ได้ใช้แบบบันทึกการตรวจสุขภาพนักเรียนคะ ไม่เคยได้รับ
สนับสนุน...(ครูผู้สอนคนที่ 1)

เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับของกรมอนามัยพบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการจัดบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักเรียนทุกคน ได้แก่ การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพ การตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลเบื้องต้น เหมือนกับของกรมอนามัยเพื่อให้นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพ การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพ การป้องกันโรค และการรักษาพยาบาล แต่ไม่มีการใช้แบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ไม่มีห้องพยาบาล ไม่มีครุอนามัยเฉพาะด้าน มียาและเวชภัณฑ์ไม่เพียงพอ

6. สุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ วางแผนการจัดการจัดการเรียนการสอนเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ การพิจารณาเนื้อหาของการสอนสุขบัญญัติให้พิจารณาจากสาระการเรียนรู้รายชั้นปีที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดหรือตามความคิดเห็นของคณะกรรมการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของแต่ละแห่ง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขบัญญัติควรเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างทักษะ

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ มีการวางแผนและมีกิจกรรมการสอนสุขศึกษาให้กับนักเรียน โดยเน้นในเรื่องของอนามัยขั้นพื้นฐานโดยใช้สุขบัญญัติ 10 ประการเป็นแนวทางในการสอน ซึ่งการสอนสุขศึกษาของศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริงตามแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และใช้กลวิธีในการสอนโดยให้รุ่นพี่ดูแลรุ่นน้อง

“...เน้นวิชาอนามัยพื้นฐาน...เป็นการสอนที่เน้นให้เอาไปปฏิบัติ
จริงในชีวิตประจำวัน เช่น สอนล้างมือ สอนซักเสื้อผ้าด้วยผงซักฟอก สอน
อาบน้ำ...(ครูนิเทศก์คนที่ 1)

เมื่อเปรียบเทียบการจัดกิจกรรมสุขศึกษาในโรงเรียนของศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับการจัดกิจกรรมสุขศึกษาในโรงเรียนของกรมอนามัยพบว่าศูนย์การเรียนรู้ฯ มีการ

จัดการเรียนการสอนเรื่องสุขบัญญัติแห่งชาติ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขบัญญัติแห่งชาตินี้ เน้นการจัดกิจกรรมที่สร้างทักษะนอกจากนี้ได้มีการจัดกิจกรรมสุขศึกษาในโรงเรียนเพิ่มเติมในเรื่องของโรคติดต่อและปัญหาที่สำคัญในพื้นที่ โรคขาดสารไอโอดีน การเกษตรยั่งยืนและการส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็ก การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตามนโยบายด้านการดำเนินงานตามโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพฯ เป็นแนวทางในการสอนเพิ่มเติมด้วย

7. โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย (Nutrition / Food Safety)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ ด้านโภชนาการในโรงเรียนโดย ให้ความรู้เรื่อง โภชนาการ การจัดให้มีอาหารกลางวัน การเสริมอาหารให้นักเรียนเพิ่มเติมและทำให้ นักเรียนได้รับยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก การประเมินโภชนาการนักเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง ประเมินภาวะขาดสารอาหาร โลหิตจาง พร่องไอโอดีนปีละ 1 ครั้ง จัดหาอาหารกลางวันหรืออาหารเสริมให้ เป็นให้นักเรียนที่มีภาวะการเจริญเติบโตผิดปกติ ให้ความรู้ในเรื่องการรับประทานอาหารแก่ ผู้ปกครองเด็กที่มีปัญหาทุโภชนาการ ครูประจำชั้นติดตามทุกเดือนจนกว่าภาวะการเจริญเติบโต เป็นปกติ สำหรับนักเรียนที่มีภาวะ โลหิตจาง พร่องไอโอดีนให้ประสานงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อแก้ไข จัดอาหารเสริมนม นมถั่วเหลือง ถั่วเขียวต้มน้ำตาลให้เด็กนักเรียนรับประทานทุกวันหรือ อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โรงเรียนมีการดำเนินการเรื่องอาหารกลางวันให้กับนักเรียนทุกคน ใน โรงเรียนควรมีการจัดการในโรงเรียนเองเช่น ผลิตัวตดุดิบในการประกอบอาหาร จัดตั้งกองทุน อาหารกลางวัน สร้างกระบวนการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมอาหารกลางวันและควรมีการจัดการ ร่วมกับชุมชน เช่น การจัดแบ่งกลุ่มแม่บ้านให้ช่วยกันประกอบอาหารเลี้ยงเด็ก นำผลผลิตทางการ เกษตรของครอบครัวมาสนับสนุนอาหารกลางวัน เป็นต้น ด้านการสุขาภิบาลอาหารโดยสำรวจ สุขาภิบาลอาหารและปรับปรุงให้ถูกต้องตามมาตรฐานของกรมอนามัย มีการควบคุมความปลอดภัย ของอาหาร โดย ให้ความรู้เรื่อง การเลือกซื้ออาหารแก่นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้ปรุงอาหาร ประสานงาน กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหาร สนับสนุนกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนของนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องการตรวจสอบสารปนเปื้อนใน อาหาร

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ ด้าน โภชนาการในโรงเรียนมีการให้ความรู้ในเรื่อง โภชนาการแก่เด็กนักเรียน มีการจัดอาหารกลางวัน ให้กับนักเรียน มีการจัดอาหารเสริมให้กับนักเรียน มีการให้ยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก การประเมิน โภชนาการนักเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง ไม่มีการประเมินภาวะ โลหิตจาง มีการประเมินภาวะพร่อง ไอโอดีนปีละ 1 ครั้ง โดยวิธีคลำคอจัดหาอาหารเสริมนมให้นักเรียนที่มีภาวะการเจริญเติบโต

ผิดปกติ มีการให้ความรู้ในเรื่องการรับประทานอาหารแก่ผู้ปกครองเด็กที่มีปัญหาโภชนาการ ครูผู้สอนมีการติดตามทุกเดือนจนกว่าภาวะการเจริญเติบโตเป็นปกติ สำหรับนักเรียนที่มีปัญหาพร่องไอโอดีนมีการประสานงานเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้แก้ไข มีการจัดอาหารเสริมนมให้แก่เด็กทุกสัปดาห์ มีโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โครงการเลี้ยงสัตว์เสริมโปรตีน โดยมีกิจกรรมการปลูกผักสวนครัว มีกลุ่มแม่บ้านเวียนกันมาช่วยกันประกอบอาหารเลี้ยงเด็ก ด้านการสุขาภิบาลอาหาร ไม่มีการสำรวจสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน การสุขาภิบาลอาหารยังไม่เป็นไปตามมาตรฐาน ไม่มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหาร ไม่มีนักเรียนที่ผ่านการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องการตรวจสอบสารปนเปื้อนในอาหาร

“...โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน ให้เด็กปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ในโรงเรียนเอาไว้ทำอาหารกลางวันและเป็นการฝึกอาชีพให้นักเรียน... มีการขยายสู่ชุมชน โดยครูและนักเรียนช่วยกันแนะนำให้ผู้ปกครองปลูกผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ไว้กินในครอบครัว...(ครูผู้สอนคนที่ 51)

เมื่อเปรียบเทียบแนวทางการของศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับของกรมอนามัยพบว่าที่มีการดำเนินการเหมือนกันคือ มีการให้ความรู้เรื่องโภชนาการ การจัดให้มีอาหารกลางวันที่มีประโยชน์ โดยการผลิตวัตถุดิบเองและให้ผู้ปกครองมาช่วยประกอบอาหารให้เด็ก การประเมินโภชนาการนักเรียน ประเมินภาวะขาดสารอาหาร ภาวะพร่องไอโอดีน มีการให้ยาเม็ดเสริมธาตุเหล็ก มีการแก้ปัญหาภาวะโภชนาการของนักเรียน จัดอาหารเสริมนมให้เด็กทุกคน และเพิ่มพิเศษให้เด็กที่มีปัญหาทางภาวะโภชนาการ แต่ที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังไม่มี คือ การสำรวจด้านสุขาภิบาลอาหารและปรับปรุงให้ถูกต้องตามมาตรฐานสุขาภิบาลอาหารและการคุ้มครองผู้บริโภค

8. การออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการ (Physical Exercise, Sport, Recreation)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ การจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยใช้กิจกรรมออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการเป็นตัวนำโดยจัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมและปลอดภัย จัดหาอุปกรณ์กีฬาที่พอเพียงเหมาะสมกับสถานที่ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการอย่างต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการออกกำลังกายและนันทนาการของโรงเรียน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมออกกำลังกาย ร่วมรณรงค์การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพในชุมชน การพัฒนาสมรรถภาพร่างกายโดยจัดให้มีการทดสอบ

สมรรถภาพร่างกาย ปีละ 1 ครั้ง แจ้งผลการทดสอบให้นักเรียนทราบทุกครั้ง ให้คำแนะนำและจัดกิจกรรมเสริมพิเศษให้แก่นักเรียนที่ไม่ผ่านการทดสอบ ติดตามความก้าวหน้าด้วยการทดสอบซ้ำตามเวลาที่กำหนดไว้

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ มีสถานที่เล่นกีฬาและออกกำลังกายเป็นลานดินโล่ง ด้านหน้าอาคาร อุปกรณ์กีฬามีลูกฟุตบอล วอลเลย์บอล ตระกร้อสนามกีฬาของศูนย์การเรียนฯ ยังเป็นสถานที่ออกกำลังกายและเล่นกีฬาประจำหมู่บ้าน โดยตอนเย็นจะเปิดให้ชาวบ้านในหมู่บ้านเข้ามาเล่นกีฬา นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนเล่นกีฬา โดยครูมีการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันกีฬา เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล การแข่งขันกีฬาอำเภอ การแข่งขันกีฬาระหว่างศูนย์การเรียนฯ การพัฒนาสมรรถภาพร่างกาย มีการทดสอบสมรรถภาพร่างกาย ในวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา ครูมีการให้คำแนะนำนักเรียนให้เรียนรู้ในเรื่องประโยชน์ของการออกกำลังกาย

“...อุปกรณ์กีฬาไม่พอเพียงและ สนามกีฬาไม่ได้มาตรฐานครับ
หน้าฝนนี้และมากเล่นไม่ได้เลย...(ครูผู้สอนคนที่ 5)

เมื่อเปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการการออกกำลังกาย กีฬาและนันทนาการของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับแนวทางของกรมอนามัยพบว่าศูนย์การเรียนฯ จัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมตามบริบท มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการออกกำลังกายนักเรียน มีการทดสอบสมรรถภาพร่างกายนักเรียน เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนใช้สนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬาในศูนย์การเรียนฯ ส่งเสริมการแข่งขันกีฬานักเรียนร่วมกับชุมชนด้วย แต่อุปกรณ์กีฬามีไม่พอเพียง สนามกีฬาไม่ถูกสุขลักษณะ ไม่มีการมีการจัดตั้งชมรมออกกำลังกายที่เป็นรูปธรรม

9. การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม (Counseling / Social Support)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ ครูประจำชั้นสำรวจข้อมูลนักเรียนในด้านความสามารถในตัวเด็ก ด้านสุขภาพกาย จิตและพฤติกรรมต่างๆ ด้านครอบครัว จัดแบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหาเพื่อวางแผนดูแลช่วยเหลือ มีการประชุมผู้ปกครองเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครองในการดูแลนักเรียน จัดกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน นักเรียนกลุ่มที่มีปัญหามีการให้คำปรึกษาเบื้องต้น การจัดกิจกรรมเพื่อผ่อนคลายปัญหา กรณีที่ปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนไม่ดีขึ้นควรมีการส่งต่อ

ให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ครูมีการติดตามนักเรียนที่ได้รับการช่วยเหลือเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ ประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งใน โรงเรียนและชุมชน โดยเฉพาะผู้ปกครองเพื่อ ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ ครูผู้สอนใน ศูนย์การเรียนรู้ มีการสำรวจข้อมูลในด้านต่างๆ โดยใช้วิธีการสังเกต การสนทนากับครอบครัวของ เด็ก ไม่มีการใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ แบบประเมินพฤติกรรม ไม่มีการตั้งกลุ่มเพื่อน ช่วยเพื่อน มีการจัดแบ่งนักเรียนเป็น 3 กลุ่ม นักเรียนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงจะจัดกิจกรรม ให้คำแนะนำ และคอยสังเกตซ้ำ ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาจะร่วมมือกับผู้ปกครองในการดูแลในกรณีที่เกิดขึ้น ความสามารถจะส่งต่อไปรับบริการที่โรงพยาบาลและคอยสังเกตซ้ำโดยจะประสานกับผู้ปกครอง เด็ก

“...ครู ศศช. พักอยู่ใน โรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านตลอดทำให้สนิทกับ นักเรียนและผู้ปกครอง ก็มีการ ไปเยี่ยมบ้านนักเรียนบ่อยๆ นักเรียนคนไหนมี ปัญหาเราก็ไปแนะนำผู้ปกครองที่บ้าน ...(ครูผู้สอนคนที่ 6)

เมื่อเปรียบเทียบแนวทางการให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคมของศูนย์การเรียนรู้ ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับของกรมอนามัยพบว่า ศูนย์การเรียนรู้ มีการสังเกตพฤติกรรมของ เด็กนักเรียน การจัดแบ่งประเภทนักเรียน การบริการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา และภาวะเสี่ยง โดยความร่วมมือของครู ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน หากไม่สามารถดูแลได้จะส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะแต่ที่ทางศูนย์การเรียนรู้ ไม่ได้ดำเนินการคือ การใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ การจัดตั้งกลุ่มเพื่อช่วยเพื่อน

10. การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน (Health Promotion for Staff)

แนวทางการดำเนินงานของกรมอนามัย คือ สนับสนุนให้ครูและบุคลากรใน โรงเรียนได้รับการประเมินสุขภาพปีละ 1 ครั้ง จัดให้มีแหล่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้าน สุขภาพและจัดหาสื่อด้านสุขภาพเผยแพร่ในโรงเรียน ผู้บริหารชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องข้อห้ามการ สูบบุหรี่และการแอลกอฮอล์ให้ชัดเจนในการประชุมบุคลากรในโรงเรียน จัดทำป้ายห้ามสูบบุหรี่ให้ ชัดเจนในบริเวณโรงเรียน ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการชี้แจง เชิญชวน ครู บุคลากรเข้าร่วม กิจกรรมด้านสุขภาพที่โรงเรียนจัดขึ้น

การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” คือ ไม่มีการตรวจสอบภาพประจำปีให้กับครู แต่มีการขอรับคำแนะนำเรื่องสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มาให้บริการในโรงเรียน มีการประเมินสุขภาพตนเอง เช่น ประเมินความเครียด ประเมินดัชนีมวลกาย มีโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมของศูนย์ที่สามารถดูข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพได้ ผู้บริหารสูงสุดมีการชี้แจงเรื่องการสูบบุหรี่และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในการประชุมบุคลากรของศูนย์การเรียนรู้ฯ แต่ไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจนและเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีการจัดทำป้ายห้ามสูบบุหรี่และดื่มสุราในศูนย์การเรียนรู้ฯ

“...ไม่เคยได้ตรวจสอบสุขภาพเลยครับ ทำงานมาหลายปีแล้วยังไม่เคยได้ตรวจเลย...(ครูผู้สอนคนที่ 4)

เมื่อเปรียบเทียบแนวการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียนของศูนย์การเรียนรู้ชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” กับการส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของกรมอนามัยพบว่าสิ่งที่มีการดำเนินการเหมือนกันคือมีการขอรับคำแนะนำเรื่องสุขภาพจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มาให้บริการในโรงเรียน มีการประเมินสุขภาพตนเอง มีแหล่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการส่ง ครูเข้ารับการอบรมและร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพ ผู้บริหารสูงสุดมีการชี้แจงเรื่องการสูบบุหรี่และการดื่มแอลกอฮอล์ และให้ความสำคัญกับการส่ง ครูเข้ารับการอบรมและร่วมกิจกรรมด้านสุขภาพแต่สิ่งที่ทางศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีคือ การตรวจสอบภาพประจำปีที่สถานบริการของกระทรวงสาธารณสุข ผู้บริหารชี้แจงเรื่องข้อห้ามการสูบบุหรี่และการแอลกอฮอล์ที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และการจัดทำป้ายห้ามสูบบุหรี่ให้ชัดเจนในบริเวณโรงเรียน

ส่วนที่ 4 ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตำบลแม่ต๋าน

1. ด้านบริบทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” และชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง ห่างไกล ทुरกันดาร การคมนาคมและการติดต่อสื่อสารลำบาก ไม่มีสัญญาณโทรศัพท์ ทำให้การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ และการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ลำบาก ลำช้า และขาดความต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนน้ำดื่มเสริมไอ โอดีนิ อุปกรณ์ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ฯ

ต่างๆ การติดตามนิเทศงานของครูนิเทศและผู้บริหารทำได้ลำบาก ในชุมชนใช้น้ำจากระบบประปาภูเขาซึ่งไม่สะอาดพอ เพราะไม่มีระบบการกรองและฆ่าเชื้อที่ดี ทำให้การจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดทำได้ยาก การจัดการเรื่องสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมทำได้ยากเนื่องจากสภาพพื้นที่ตั้งของชุมชนซึ่งตั้งอยู่เชิงเขา มีที่ราบน้อยถนนในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังฤดูฝนจะแฉะมากทำให้เกิดความสกปรกได้ง่าย การกำจัดของเสียในชุมชนนอกจากวิธีการฝังและเผาแล้ววิธีอื่นทำไม่ได้ เนื่องจากอยู่บนพื้นที่สูง นอกจากนี้จากสภาพพื้นที่ที่ห่างไกลคมนาคมลำบากทำให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหลายอย่างทำได้ยาก เช่น การจัดซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหารกลางวัน

ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนชาวเขาที่มีความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนพื้นราบซึ่งส่งผลให้มีพฤติกรรมสุขภาพบางอย่างไม่ถูกต้องและเป็นพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การสูบบุหรี่ การกินข้าวโดยใช้มือและไม่ล้างมือ การกินอาหารสุกๆ ดิบๆ การเคี้ยวหมาก การไม่แปรงฟัน ไม่ชอบอาบน้ำ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีลักษณะการปลูกบ้านหลังคาต่ำอาจเนื่องจากอากาศหนาว และมีการก่อไฟทำอาหารในบ้าน ทำให้เจ็บป่วยด้วยโรคทางเดินหายใจมาก มีการเลี้ยงสัตว์โดยทำคอกสัตว์ไว้ใต้ถุนบ้าน บางหมู่บ้านมีการเลี้ยงหมูแบบปล่อย ทำให้มีปัญหาการระบาดของโรคพยาธิ และจากการที่ประชาชนเป็นชาวเขาการศึกษาน้อย สื่อสารภาษาไทยได้น้อย มีฐานะยากจน ทำให้ชาวบ้านมีพฤติกรรมที่ไม่กล้าแสดงออกทำให้การมีส่วนร่วมในการร่วมคิดและวางแผนงานมีส่วนร่วมน้อย

2. ด้านการบริหารจัดการ

การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” ไม่ได้ดำเนินงานตามแนวทางของกรมอนามัยทำให้ไม่ทราบนโยบายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ขาดการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ด้านวิชาการในการส่งเสริมสุขภาพ ทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนรู้ฯ เช่น การจัดสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม การสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน ไม่ได้รับสมุดบันทึกสุขภาพนักเรียน จากการที่โรงเรียนไม่มีนโยบายด้านส่งเสริมสุขภาพ ทำให้ผู้ปกครองไม่ทราบนโยบายส่งเสริมสุขภาพของศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่มีการแต่งตั้งผู้ปกครองเป็นคณะกรรมการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ไม่มีการตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และคณะกรรมการที่ปรึกษาในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ทำให้ขาดการประสานงานและการสนับสนุนที่ดีจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เช่น หน่วยงานสาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น และองค์กรต่างๆ รวมถึงแกนนำในชุมชนด้วย

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” มีงบประมาณในการดำเนินงานน้อย ทำให้ยากลำบากในการพัฒนาด้านโครงสร้างในศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้ถูกสุขลักษณะ ตาม

มาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อม ด้านบุคลากรครูผู้สอนมีการโยกย้ายบ่อยทำให้การปฏิบัติงานไม่ต่อเนื่อง ไม่ทราบนโยบายของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในศูนย์การเรียนฯ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved